

інтерпретацію, виконавський інтерес, виконавський досвід. Не надаючи засадового значення жодній із перерахованих складових, зазначається, що тільки їх комплексне формування дозволить оптимізувати процес інструментально-виконавської підготовки.

Ключові слова: музично-інструментальне виконавство, виконавська діяльність, виконавська творчість, виконавський досвід, учитель музики.

В статье проанализированы психолого-педагогические аспекты музыкально-инструментального исполнительства, обосновано его роль в формировании личности будущего учителя музыки. Подчеркнуто, что музыкальное исполнительство является видом художественного творчества параллельно с деятельностью композитора и драматурга, но имеет некоторые отличия, обусловленные спецификой исполнительской деятельности, уровнем развития исполнительских качеств и умений, общественной значимостью и ценностью данного вида искусства. Отмечается, что в исполнительской деятельности прослеживается ярко выраженная направленность на развитие индивидуально-неповторимых качеств личности. Рассмотрены основные составляющие инструментального исполнительства, в частности: исполнительская деятельность, исполнительское творчество, исполнительская интерпретация, исполнительский интерес, исполнительский опыт. Не выделяя главенства ни одной из составляющих, отмечается, что только их комплексное формирование позволит оптимизировать процесс инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: музыкально-инструментальное исполнительство, исполнительская деятельность, исполнительское творчество, исполнительский опыт, учитель музыки.

In the article the psychological and pedagogical aspects of music and instrumental performance, justified his role in the formation of future music teachers. Determined that the musical performance is a full view of art parallel to the composer and playwright, but has some differences due to specific performance activity level of relevant skills and knowledge, importance and value of this art form. It is noted that in performing activities pronounced focus on the development of individual and unique personality traits. The components of instrumental performance, including: performing activities, performing art, performing interpretation, performing interest performing experience. Not giving *zasadovoho* mentioned any of these components, it is noted that only allow their complex formation to optimize the instrumental performance training.

Key words: music and instrumental performance, performance activity, performance art, performance experience, teacher of music.

УДК 37.016:579:578:378.4(61)

О.А. Назарчук
м. Вінниця, Україна

ВИБІР АКТИВНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ У МЕДИЧНИХ ВНЗ

Постановка проблеми. Навчальний процес у вищій школі обґрунтовує такі напрями практичної діяльності: діяльність педагогів і студентів стосовно здобуття певного освітньо-кваліфікаційного рівня, діяльність викладачів щодо вибору лабораторного інструментарію та наочних матеріалів для проведення навчально-виховного процесу (НВП), його реалізація, вивчення й урахування можливостей управління. Тому закономірним є розгляд практичної діяльності щодо перебігу НВП у ВНЗ як педагогічної технології. Незважаючи на різноманітні тлумачення поняття «педагогічна технологія», щоразу йдеться про визначення таких дидактичних підходів та засобів, що могли б перетворити навчання на виробничо-технологічний процес із гарантованим результатом [2]. Зміст поняття «технології» не обмежується сукупністю інструментальних засобів і прийомів, а обґрунтовує відповідну практичну діяльність.

Аналіз попередніх досліджень. У зв'язку з важливими процесами інтеграції української освіти до Європейського простору, запровадженням ступеневої підготовки фахівців різних галузей, зокрема й медичної, постають нові важливі завдання щодо забезпечення, з одного боку, органічної єдності фундаментальної та фахової підготовки, всебічного розвитку особистості. З іншого боку, фахова підготовка спрямована на здобуття ґрунтовних знань, розвиток творчого мислення, здатності самостійно приймати рішення.

Педагогічна технологія, як і будь-який технологічний процес потребує наукового проектування. «Педагогічне проектування, — наголошує В. Безрукова, — створює розвивальні процеси, усуває надлишкові й негативні чинники, ... пов'язане з намаганням педагога організувати для своїх учнів таке середовище навчання і позанавчальної діяльності, в якому вони б досягали успіху і відчували себе комфортно. У той самий час педагогічне проектування має наблизити педагогічний процес до реальних умов майбутньої професійної діяльності» [2, с. 96].

Взаємозв'язок усіх складових професійної підготовки на кожному шаблі освіти забезпечує реалізацію принципу наступності в навчанні. Наступність знань — це основа, на якій здійснюється загальнопрофесійна та професійно-орієнтована підготовка, вона відображає осмислення вивченого матеріалу на новому, вищому рівні, налагодження нових зв'язків, завдяки чому підвищується рівень засвоєння навчального матеріалу на різних етапах медичної освіти. Шляхи вирішення цього принципу реалізуються через закономірні зміни структури, змісту навчального матеріалу і сукупності методів навчання, спрямованих на подолання суперечностей лінійно-дискретного характеру навчання.

Виклад основного матеріалу. Проектування технології вивчення основ мікробіології, вірусології, імунології ми пропонуємо здійснювати в 2 етапи:

1 етап — постановка дидактичного завдання: аналіз мети, завдань вивчення і визначення змісту дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія», структурування змісту навчальної дисципліни, встановлення рівнів засвоєння навчальної інформації й формування практичних умінь; визначення рівня підготовки студентів, що характеризує їхню підготовленість до виконання професійних умінь, необхідних лікарю;

2 етап — напрацювання дидактичного процесу, який забезпечуватиме виконання дидактичного завдання (1 етапу): — добір методів, форм і засобів навчання для організації пізнавальної діяльності студентів і керування нею.

У доборі методів, способів і засобів навчання (2 етап проектування технології) щодо вивчення мікробіології, вірусології та імунології зазначимо певні дидактичні умови наступності: чітке визначення дидактичних цілей і завдань навчання й виховання; обізнаність викладачів мікробіології, вірусології та імунології зі змістом суміжних медико-біологічних дисциплін; урахування особливостей середньої освіти та індивідуальних відмінностей студентів; дотримання єдиних вимог до навчально-пізнавального процесу викладачами суміжних дисциплін; якісне застосування навчально-матеріальної бази й засобів навчання з урахуванням системних педагогічних вимог; створення навчально-методичного комплексу предмету «Мікробіологія, вірусологія та імунологія», що містить перелік навчально-програмної документації для здійснення підготовки фахівця лікувальної справи, педіатрії та стоматології.

Організація навчальної діяльності на лекціях, практичних заняттях з мікробіології, вірусології та імунології потребує певної підготовки викладача і студентів. Студент ніби проникає у закриту систему діяльності викладача, стає її невід'ємною складовою, спілкується з викладачем на дидактичному, логіко-психологічному і методичному рівнях. Для створення умов такого спілкування викладач ВНЗ має враховувати низку правил діяльності щодо вдосконалення своєї педагогічної майстерності [5].

Проведення лекційних і практичних заняттях з мікробіології, вірусології та імунології забезпечують виконання певних дидактичних функцій, а саме: встановлення та обґрунтування задач навчання; повідомлення і засвоєння нових знань; набуття інтелектуальних умінь та навичок бактеріологічних досліджень; мотивація студентів до подальшої навчальної діяльності, до виконання практичних і пошукових робіт; інтеграція навчальної дисципліни з іншими спеціальними дисциплінами; розвиток інтересу до аналізу й синтезу теоретичних знань, які є основою формування клінічного мислення у студентів медиків.

Характерною особливістю сучасної лекції слугує її діяльнісна основа, що відображає бінарну природу навчання — взаємну детермінацію діяльності викладача і студентів, що посилює прагнення студентів до самостійної роботи, змінює характер спілкування викладача зі студентами.

Визначимо особливості реалізації наступності у проведенні практичних занять з цієї дисципліни. Аналіз тематичного плану навчальної дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» виявив такі реалії. Вивчення дисципліни здійснюється за певними етапами із зростанням рівня складності формованих теоретичних знань і практичних умінь. Першим етапом (підготовчим) є ознайомлення з теоретичними основами мікробіології, вірусології, імунології, а саме вивчення 1 змістового модулю «Морфологія і фізіологія мікроорганізмів. Інфекція. Імунітет» (змістові модулі 1-8). Наступним етапом є засвоєння 2 модулю «Спеціальна, клінічна та екологічна мікробіологія» (змістові модулі 9-11). Завершальним етапом є засвоєння 3 модулю «Загальна та спеціальна вірусологія» (змістові модулі 12-13).

На першому етапі вивчення дисципліни визначено такі види занять: лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів із засвоєння теоретичних знань. На другому етапі теоретичні знання першого етапу долучено до теоретичних знань другого етапу, інтегровано й конкретизовано в змісті практичних робіт.

Цей етап може бути визначено як експериментальні практичні роботи, що мають на меті підтвердити достовірність засвоєних теоретичних основ у процесі виконання практичної діяльності. На третьому етапі виконуються пошуково-проблемні практичні роботи, що спрямовані на формування системи теоретичних знань і практичних умінь із розвитком творчої ініціативи, самостійності, ділових якостей особистості, прагнення до пошуку тощо. Зміст практичних робіт долучається до змісту навчальної дисципліни, а методика їхнього проектування, організації й проведення потребує детального опрацювання.

Критеріальними цілями практичних робіт із реалізацією наступності в змісті визначимо наступні положення:

1. Інтеграція теоретико-методологічних знань, практичних умінь і навичок у єдиному процесі діяльності викладача й студентів.

2. Ілюстрація теоретичного матеріалу лекцій, інструменталізація отриманих знань, тобто перетворення їх у засіб розв'язання навчально-пошукових, а потім експериментальних і практичних завдань.

3. Моделювання ситуативних задач, пов'язаних з практичною діяльністю лікаря (мікробіологічна діагностика, основи лікування, профілактика інфекційних захворювань); їх вирішення з використанням мікробіологічних знань.

4. Навчально-пошукова діяльність студентів із розвитком творчої ініціативи, самостійності рішень у навчально-пізнавальній діяльності.

5. Індивідуалізація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, психологічних особливостей сприймання навчального матеріалу у взаємозв'язку з колективним характером навчання.

Практичні заняття з мікробіології, вірусології та імунології проводять послідовно-паралельним методом. Частина роботи виконується після теоретичної підготовки, а частина - синхронно з вивченням теоретичних основ. Організаційно вони є формально-індивідуальними (всі студенти виконують види завдань), груповими (коли студенти поділені на невеликі групи по 2-5 осіб, які виконують різні роботи) та індивідуальними (кожний студент виконує індивідуальне пошукове завдання). Систему організації роботи на практичних заняттях обрано багатоваріантною з диференційованою допомогою викладача за двома рівнями: традиційний і проблемно-пошуковий підходи.

Під час вивчення 1 модулю теоретичне навчання має перспективний характер стосовно практичної підготовки, студенти набувають основ практичних умінь мікробіологічних методів лабораторної діагностики інфекційних хвороб. Під час засвоєння 2 і 3 модулів відбувається паралельне засвоєння теоретичних знань, набутих практичних умінь бактеріологічного, серологічного методів досліджень. Це виявляє характерні риси наступності. Перехід від традиційних форм проведення практичних робіт (діяльність за складним алгоритмом у розв'язанні типових задач) до проблемно-пошукових практичних робіт (діяльність з використанням складних алгоритмів з елементами творчої діяльності) слугує закономірним

процесом наступності в змісті фахової підготовки фахівців медичної галузі.

На відміну від теоретичного навчання практична робота є виявляти індивідуальний характер навчання. Тому формами організації практичних занять нами визначено наступні.

Індивідуально-фронтальні роботи, основною навчальною метою яких є практичне засвоєння кожним студентом особливостей мікроскопічних методів дослідження, мікроскопування біологічних препаратів за допомогою імерсійної системи мікроскопа, морфології бактерій, виготовлення препаратів з бактеріальних культур, фізіології мікроорганізмів, еволюції та класифікації мікроорганізмів, генетики мікроорганізмів, мікробіологічних основ антимікробної хіміотерапії, реакцій неспецифічного захисту від інфекційних агентів, імунної системи організму, реакції неспецифічного та специфічного захисту від інфекційних агентів тощо. Диференційована допомога викладача та взаємодопомоги студентів є невід’ємними елементами навчального процесу при вивченні предмету «Мікробіологія, вірусологія та імунологія». За такою організацією практичних занять студент має виконати наступні етапи роботи:

- підготуватись до практичного заняття з теми — прослухати лекції, вивчити різні джерела інформації (друковані та інформаційні ресурси, методичні вказівки до виконання роботи), написати заготовку для письмового звіту, підготувати обладнання й матеріали;
- прослухати й засвоїти вступне слово викладача з техніки безпеки та правил виконання певного виду практичних робіт;
- дати вичерпну відповідь на поставлені запитання, ситуативні задачі під час опитування, яке проводить викладач у формі тестового контролю, дискусії;
- користуючись засобами наочності (таблицями, картами, зразками препаратів тощо) самостійно оволодіти прийомами дослідження, виконати практичну частину з диференційованою допомогою (викладача, студентів);
- оформити письмовий звіт (протокол заняття) і захистити практичну роботу (тобто одержати оцінку результатів роботи). Захист практичної частини роботи проводиться за результатами їх або в тестовій формі.

Здійснимо вибір методів і організаційних форм навчання у проведенні лабораторних робіт (табл. 1).

У традиційній організації лабораторних робіт присутні інноваційні компоненти, пов’язані зі зростанням пошукової ролі студента в навчальному процесі. Пошук полягає в тому, що студент через усвідомлення значущості теоретичної підготовки виконує практичну діяльність, яка має спільні (способи досліджень мікроорганізмів) й індивідуальні риси (кожен має власну організацію діяльності, різну швидкість виконання роботи, вміння якісно виконувати завдання, досвід виконання досліджень, різний ступінь мотивації до виконання робіт тощо).

У практичній роботі кожен має одержати результат і оцінку своєї роботи не лише викладачем, але й колективом. Результат такого спілкування є спонукальним до пошуку рішень і практичного розв’язання поставлених завдань. Загальна атмосфера на практичних заняттях створюється такою, що в студентів не виникають засмучення через невдачі в роботі, а лише прагнення досягти позитивного результату.

Основні риси технології проведення практичних робіт: особистісно діяльнісний підхід; розвиток критичного творчого мислення; вміле встановлення проблем і сміливе знаходження рішень; колективний характер процесу навчання через диференціацію індивідуальної практичної діяльності студента; педагогічне співробітництво як процес керування навчанням і одержанням його результатів.

Іншим видом організації практичних робіт нами визначено *групові практичні роботи* з інноваційними методиками їхнього проведення (робота в малих групах). Практичні роботи виконуються малими групами (3-6 осіб) із розподілом виконуваних обов’язків між членами групи. За результатами індивідуального внеску кожного досягається поставлена перед групою мета. Групову роботу під час виконання практичної частини з мікробіології, вірусології та імунології визначено в таких її різновидах: аналіз конкретних ситуацій; ситуативне

проектування; ділова гра. У груповому навчанні викладач є координатором, а члени груп розвивають творчу активність, критичне мислення, вміння встановлювати проблеми і знаходити шляхи їхнього вирішення, організувати свою роботу в колективній співпраці з аспектом майбутньої практичної діяльності.

Таблиця 1

Методи та організаційні форми проведення практичних занять з мікробіології з вірусологією та імунологією

№ п/п	Найменування теми	Кіль - кість годин	Технологія	Методи проблемно- розвиваючого навчання	Форми організації	
1.	Морфологія і фізіологія мікроорганізмів. Інфекція. Імунітет.	2	Традиційна	<i>Дослідницький</i> — метод викладання: стимулюючий; — метод учіння: частково-пошуковий	Індивідуальна	
2.	Морфологія і структура прокаріотів та паразитичних одноклітинних еукаріотів	10				
3.	Фізіологія мікроорганізмів. Еволюція та класифікація мікроорганізмів	8				
4.	Генетика мікроорганізмів	2				
5.	Мікробіологічні основи антимікробної хіміотерапії	4	Інноваційна	<i>Алгоритмічний</i> — метод викладання: мотиваційний; — метод учіння: пошуковий	Групо-ва	
6.	Інфекція	2				
7.	Імунна система організму. Реакції неспецифічного захисту від інфекційних агентів.	2			Індиві- дуальна	
8.	Реакції імунітету. Імунопатологія	16	Інноваційна	<i>Алгоритмічний</i> — метод викладання: мотиваційний; — метод учіння: пошуковий	Групова	
9.	Патогенні прокаріоти та еукаріоти	42				
10.	Основи клінічної та екологічної мікробіології	2				
11.	Санітарна мікробіологія та вірусологія	4		<i>Програмований</i> — метод викладання: інструкційний; — метод учіння: практичний		
12.	Загальна вірусологія	8				
13.	Спеціальна вірусологія	16				

Цілі групової роботи: інтенсифікація навчального процесу через організацію колективного пізнавального процесу; усвідомлення засвоєння теоретичних знань і набуття практичних умінь з мікробіології, вірусології та імунології, формування вмінь і навичок колективної та індивідуальної навчальної пізнавальної діяльності, досвіду особистого самоуправління й саморегуляції; встановлення позитивного психологічного клімату в мікрогрупах і навчальній групі в цілому. Проведення занять відбувається за такою схемою: організаційний етап; самостійна робота груп; презентація роботи груп; заключний етап: підведення підсумків заняття. Інноваційне навчання спрямовано на розвиток знань з предмету мікробіологія, вірусологія та імунологія і практичних умінь і навичок студентів, широке застосування ними набутих теоретичних знань і практичних умінь у процесі досліджень, творчий підхід у виборі рішень, оформлення матеріалів методичних комплексів для викладання мікробіології, вірусології та імунології.

Висновки. Визначення змісту предмету мікробіології, вірусології та імунології для підготовки лікаря (відбір навчальної інформації, її структурування, встановлення взаємозв'язків між компонентами, оформлення програмної та методичної документації), вибір оптимальних сполучень форм і методів навчання має ґрунтуватися на засадах взаємопроникнення, взаємного аналізу, синтезу знань, розвитку творчого, інтегративного мислення особистості, встановлення

відповідних цілей і завдань навчання й виховання. Вибір форм і методів навчання під час вивчення предмету мікробіології, вірусології та імунології має ґрунтуватись на таких засадах: урахування вимог кваліфікаційних характеристик лікарів, вимог системи безперервної професійної освіти, суб'єктно-діяльнісного підходу до професійної підготовки, вікових та індивідуальних можливостей студентів, дидактичних принципів навчання (загальних та специфічних для професійної школи).

Література:

1. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика./ В.С. Безрукова. — Екатеринбург: Деловая книга, 1996. — 344 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / [Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін.]; за ред. В.Г. Кременя. — Тернопіль : Навчальна книга, Богдан, 2004. — 384 с.
3. Осійчук М.С. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток вищої медичної освіти / М.С. Осійчук // Вища школа. — 2013. — № 2. — С. 9—13.
4. Сучасна освітня діяльність кафедри мікробіології, вірусології та імунології / Г. А. Лобань, І.М. Звягольська, В. П. Полянська [та ін.] // Матеріали навч.-метод. конф. «Європейський вибір — невід'ємна складова розвитку вищої медичної освіти України». — Полтава, 2013. — С. 120-122.
5. Цехнович Л. Лекционное изложение технических наук./ Л. Цехнович. — Киев: Высш. шк., 1988. — 187 с.

У статті розглядаються проблеми вибору форм практичних занять під час вивчення мікробіології, вірусології та імунології майбутніми лікарями у вищих навчальних закладах. Вибір форм і методів навчання під час підготовки лікаря має ґрунтуватись на засадах урахування вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик, вимог системи безперервної професійної освіти, суб'єктно-діяльнісного підходу до професійної підготовки, індивідуальних можливостей студентів, дидактичних принципів навчання (загальних та специфічних для професійної школи).

Ключові слова: педагогічна технологія, медична освіта, мікробіологія, зміст навчання, практичні заняття.

В статье рассматриваются проблемы выбора форм практических занятий при изучении микробиологии, вирусологии и иммунологии будущими врачами в высших учебных заведениях. Выбор форм и методов обучения во время подготовки врача должен основываться на таких началах: учет требований образовательно-квалификационных характеристик, требований системы непрерывного профессионального образования, субъектно-деятельностного подхода к профессиональной подготовке, индивидуальных возможностей студентов, дидактических принципов обучения (общих и специфических для профессиональной школы).

Ключевые слова: педагогическая технология, медицинское образование, микробиология, содержание обучения, практические занятия.

This article discusses the problems of choosing the forms of practical training in the study of microbiology, virology and immunology by future physicians in higher educational institutions. The choice of forms and methods of teaching during the preparation of the doctor should be based on such principles as: accounting of the educational qualification characteristics, system requirements of continuing professional education, subject-active approach to professional training, individual capabilities of students, didactic principles of studying (general and specific for vocational school).

Key words: educational technology, medical education, microbiology, training content, practical exercises.